

Ahlak Yasasından Ebedi Barış İdealine Kant'ı Yeniden Okumak

Oğuz DÜZGÜN¹

Öz

Siyaset faaliyeti, insanların gerçekleştirdiği bir faaliyet olması açısından insanın eylemleri kadar düşünme etkinliğiyle de doğrudan ilişkili durumdadır. Bu noktada, siyaset felsefesinin insanî bir değerler alanına dâhil olan ahlâkla ilgisiz olması da imkânsız görünmektedir. Ahlaki temelli siyaset felsefesi teorilerini etkileyen önemli isimlerden birisi de elbette Kant'tır. Kant'ın siyaset anlayışı onun adalete dair arayışından ve ahlak alanındaki akıl yürütmesinden bağımsız değildir. Kant'a göre ahlaki eylem yalnız ve yalnız özgür iradeyle yapılması gereken bir tercih meselesi olmalıdır. Kant'ın siyaset anlayışının, özgürlük ve özerkliğe dayalı deontolojik ahlak/ ödev ahlakı anlayışının bir uzantısı olduğunu da belirtmek gerekir. Kant'a göre, aklın a priori bir yasası olan ahlâk yasasına uymak ahlâklı olmak isteyen herkes için zorunlu bir ödev olmak durumundadır. Bu zorunluluk hukuk yasaları gibi dışsal bir zorlamadan değil kişinin bir özgürlük yasası olarak ahlâk yasasını kendisine zorunlu bir ödev olarak belirlemesinden kaynaklanır. Kant'a göre insan ancak pratik aklın yasası olan ahlâk yasasına, kendi özgür iradesini kullanmak yoluyla uyararak doğa nedenselliğinin dışına çıkabilecektir. İnsanın özerkliğe sahip olduğu fikrine dayanan böyle bir ödev bilinci insanın gerçek özgürlüğünün teminatı olmak durumundadır. Kant daha sonra hukuk ve siyaset felsefelerini de ahlâk yasasını merkeze almak suretiyle geliştirecektir. Ahlâk yasasıyla başlayan bu yolculuğun duraklarından birisi de cumhuriyetçi bir adalet devleti kurma düşüncesi olacaktır. Zaten Kant'ın ahlâk anlayışından doğan ebedi barış düşüncesi de böyle bir adalet arayışının sonucunda ortaya çıkmıştır. Kant'a göre dünya ancak ebedi barış ideası yoluyla barış ve adalet dünyasına dönüşme imkânına kavuşabilecektir. Ayrıca makalede, BM gibi barışı temsil eden uluslararası kurumların pratikte Kant'ın görüşleriyle uyumlu olup olmadıkları sorusuna da cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kant, Adalet, Ahlak, Doğa Durumu, Ebedî Barış, Birleşmiş Milletler

Düzgün, O. (2024). Ahlak Yasasından Ebedi Barış İdealine Kant'ı Yeniden Okumak. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 13(1), 346-364. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1406029>

Geliş Tarihi	27.12.2023
Kabul Tarihi	29.02.2024
Yayın Tarihi	31.03.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bandırma, Türkiye, oduzgun@bandirma.edu.tr, 0000-0002-7663-2712

Rereading Kant from the Moral Law to the Ideal of Eternal Peace

Oğuz DÜZGÜN¹

Abstract

Political activities are closely intertwined with people's thoughts and actions. It is impossible to separate political philosophy from morality, as it is a fundamental human value. One of the most influential figures in morally based political philosophy theories is Kant. Kant's understanding of politics is not independent of his concern for justice and his thoughts on moral. According to Kant, moral action is a matter of choice that must be made by free will. It should be noted that Kant's understanding of politics is an extension of his understanding of duty ethics based on freedom and autonomy. According to Kant, moral action is a matter of choice that must be made by free will. It should also be noted that Kant's understanding of politics is an extension of his understanding of deontological morality/morality of duty based on freedom and autonomy. According to Kant, complying with the moral law as an *a priori law* of the mind is an absolute obligation for anyone who aspires to be moral. This obligation stems from accepting the moral law, which is the law of liberty, as a duty, rather than external constraints such as the law. According to Kant, humans can transcend natural causality only if they voluntarily and willingly follow the moral law, which is the law of practical reason. This sense of autonomy-based duty guarantees true human freedom Kant later developed a philosophy of law and politics, focusing on moral law. One of the destinations of this journey that began with moral law was a constitutional republic. This search for justice resulted in the idea of eternal peace, which grew out of Kant's understanding of morality. Kant believed that the world would be a world of peace and justice through eternal peace. The article highlights the necessity of finding an answer to the question of whether some international institutions representing peace are in practice compatible with Kant's views.

Keywords: Kant, Justice, Morals, State of Nature, Perpetual Peace, United Nations

Düzgün, O. (2024). Rereading Kant from the Moral Law to the Ideal of Eternal Peace. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 13(1), 346-364. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1406029>

Date of Submission	27.12.2023
Date of Acceptance	29.02.2024
Date of Publication	31.03.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Asst. Prof., Bandırma Onyedi Eylül University, Faculty of Humanity and Social Sciences, Department of Sociology, Bandırma, Türkiye, oduzgun@bandirma.edu.tr, 0000-0002-7663-2712

Giriş

Siyasete dair faaliyetler, insanların dünyasında gerçekleştirilen yapıp etmelerdir ve dolayısıyla, insan düşüncesiyle ilgilidirler. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanlar için büyük önem taşıyan siyasal faaliyet, insani değerleri ilgilendiren etikten, insanın varlığına odaklanan ontolojiden ve bilgiye odaklandığı oranda insan ilişkilerini ilgilendiren epistemolojiden bağımsız düşünülemez (Küçükalp, 2018, s. 28).

Siyaset felsefesinin tanımına ve mahiyetine yönelik izahlar genel olarak ahlak, varoluş felsefesi ve epistemolojiye dayalı açıklamalar olarak tezahür etmektedir. Jonathan Wolff, Isaiah Berlin gibi düşünce insanları siyaset felsefesini ahlaki bir bakış açısıyla açıklayan filozoflar olarak tebarüz etmektedirler. Bir örnek vermek gerekirse, ilgili mütefekkirlerden Berlin açısından moral düşünce, herkesin bir diğeriyle etkileşiminde merkezi olan kavrayışlar ve ideallerden oluşur. Başka düşünürler, örneğin Wolf ve Christman gibi düşünürler açısından ise politik felsefe, politika ve ahlak arasındaki ilişkiye dayanan normatif yönü ağır basan bir disiplin olarak açıklanır. (Küçükalp, 2018, s. 45).

Bu bağlamda siyaset felsefesi ile ahlak felsefesi arasındaki ilişkiyi ele almak da zorunlu hale gelmektedir. Ahlak felsefesinin her şartta aradığı en genel olandır. Öte yandan siyaset felsefesi ise bu en genel fikirleri siyasi düzenin ahlaki sorunlarına uygulamakla ilgilenir. Bu tür uygulamalar soyuttan somuta kadar geniş bir alanda karşımıza çıkabilmektedir. Siyaset felsefesi aynı zamanda dünya çapındaki hükümetlerin politikalarına cevap veren temel prensiplerin geliştirilmesiyle de ilgilidir. Bu durum elbette siyaset felsefesinin herhangi bir ideolojiyle aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Propaganda yapmak ve başarıya yönelmekten ziyade doğru olan ve adil olan konularında olduğu gibi soyut ve genel prensiplere odaklanan ideolojilerin siyaset felsefesi olabilir (Gewirth, 2011, s. 350-351).

Ahlak temelli siyaset felsefesi teorilerini şu veya bu şekilde etkileyen önemli isimlerden biri olan Kant'ın siyaset anlayışı, onun adalet arayışından kopuk ve bağımsız değildir. Burada Kant'ın politik düşüncesinin ödev ahlakı anlayışının bir uzantısı şeklinde görüldüğünü de ayrıca belirtmek yerinde olacaktır. Machiavelli'nin tavsiye ettiği biçimiyle siyaset ve ahlak alanlarını birbirinden uzaklaştırmayı kabul etmeyen Kant'a göre etik ve politika, her şartta ötekine bağlı ve bağımlı kalmak durumundadır (Kersting, 2017, s. 76).

Kant'a göre siyaset, ahlâka gerekli saygıyı göstermek zorundandır. Eğer siyaset ahlâkı yok sayarsa politikanın ilerlemesine, insanlar için iyi olanı yapmasına imkân olmayacaktır. Üstelik Kant, siyasetle ahlâkın birleşmesinden yanadır. Böyle bir birleşmenin olması durumunda ahlâk, siyasetin elinden tutacak ve onun çözemediği sorunları çözebilmek adına, ona yardımlar sunacaktır. Zira insan hakları ahlâk yasasının temel amacıdır ve siyasetin insanı araç olarak gördüğü yerde ahlâk yasası insanın kutsallığını sürekli hatırlatacaktır. Ahlâklı siyasetçiler içinse bedeli her ne olursa olsun, insanı amaç olarak gösteren ahlâk yasasına uymaktan başka yol yoktur. Kant bu bağlamdaki düşüncesini "siyaset ahlâk önünde dize gelmelidir" ifadesiyle kesin bir şekilde ortaya koyar. Buna göre hukuk pragmatik koşullar altında düşünülemeyeceği gibi siyaset de herhangi bir menfaatçilik zeminine oturtulamayacaktır (Kant, 1960, s. 49).

İnsani özneyi ahlak yasasının kurucusu kılan Kant'a göre ahlaki eylem, artık özgür iradeyle yapılması gereken bir seçim meselesidir. Bu ahlak anlayışı, insanın refahını

amaçlayan etik anlayışlarla bağdaşmamaktadır. Modern zamanlarda kadim kozmos anlayışının çöküşüyle birlikte ahlak, bağımsız bir alan olarak ortaya çıkmış ve ahlaki davranışın belirlenmesi öznenin seçimine bırakılmıştır. Aklın mutlak bir yer tuttuğu modern düşünce, akla olan sınırsız inancına rağmen, onun iyiyi bilme yeteneğini sorgulamaktadır. Zira akıl, tüm insanlarda ortak olan bir cevherdir ancak bu cevherin kullanımı kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu noktada Kant'ın gerçek (numenal) benlik ile doğal benlik arasında öngördüğü ayrım, akli doğru bir şekilde kullanabilenler ile kullanamayanlar arasındaki hiyerarşik ayrımı meşrulaştırmanın bir aracı haline gelir. Kant'a göre doğal benliklerini kontrol edebilenler, akıllarını yasaya uygun şekilde kullananlardır. Ayrıca Kant, herhangi bir dış otoriteye uyulduğu gibi, akıl adına çıkarılan yasalara da uyulması gerektiğini düşünür. Bu noktada Kant'ın ahlak felsefesinin içten dışa doğru açıldığı gerçeğini de fark etmek mümkündür. Dolayısıyla yasalar akıl adına ilan edilen kurallar olduğu oranda uyulması gereken kurallardır da. Dolayısıyla bireysel hürriyet ilkesine dayanmasına rağmen ahlaki davranışın gerçekleşmesi, siyasal iktidar merkezinin kontrolü altında ve yasanın yetkisiyle sağlanır (Küçükalp, 2018, s. 113).

Kant'ın siyaset anlayışı kadar hukuk anlayışının da ahlâk temelli olduğu açıkça görülmektedir. Kant geçmiştekilerin olduğu kadar yaşadığı dönemdeki adaletsizliklerin de farkındadır. İlerlemeci tarih anlayışı gereği, daha adil bir geleceğin umudunu içinde taşımaktadır. Ahlâkî duruşu itibariyle devrime sıcak bakmayan Kant, özellikle Fransız İhtilali karşısında duyulan coşkuyu ahlakın ilerleyişi olarak yorumlar. İzleyicilerin duyduğu bu coşku, özgürlük adına duyulan bir coşkudur ve zaten özgürlük de ilk defa ahlâk yasasının gerçekliğini ispatladığı numenal (düşünüldür) bir ideadır. Kant'ın pratik sisteminde gerçekliği ispatlanan özgürlük, ahlâkın olduğu kadar siyasetin ve hukukun da temelinde bulunmaktadır. Bu durumda Kant, özgürlüğün mümkün olduğu kadar ahlâkın ve adaletin de mümkün olduğunu ortaya koymuş olmaktadır. O halde pratik yaşamda eyleyen özneler, daha adil özneler olabilecekleri gibi bu dünya da daha adil bir dünya olabilir. Bu demektir ki, Kant'ın tespitlerinden ve önerilerinden yola çıkılarak çağdaş dünyanın sorunlarına çeşitli çözümler getirilebilir. Bu noktada çağdaş dünyanın adalet krizine dair şöyle bir soru sormak başlangıç açısından mümkündür: Kant'ın görüşlerinden yola çıkılarak Birleşmiş Milletler benzeri uluslararası kuruluşların islah edilip adaletsiz niteliklerinden kurtarılması mümkün müdür? Böylece makalenin amacı da belirginleşmiş olmaktadır. Bu makale yoluyla Kant'ın ahlak, siyaset ve hukuk sistemlerinden yola çıkılarak mevcut küresel adaletsizliklere dikkat çekmek yanında BM gibi dünya barışına odaklanan çağdaş kurumların kimi eksikliklerine de değinilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda birincil olarak Kant'ın eserlerinden gerekli bölümler ve ikincil olarak da Kant düşüncesi üzerine yapılan kimi çalışmaların metin analizi yöntemi ile incelenip yorumlanacaktır. Bunun için öncelikle Kant'ın ahlâk, siyaset ve adalet anlayışları betimlenerek, ahlâk yasasından ebedi barış idealine değin ortaya koyduğu çözüm önerileri masaya yatırılacaktır.

Kant'ın Siyaset Anlayışında Ahlâkın Merkezî Önemi

Kant'ın siyaset felsefesini betimleyebilmek adına ilkin Machiavelli'nin politikaya dair bakışını ortaya koyup kısaca betimlemek gerekir. Machiavelli hümanist tarzdaki konumlanışıyla modern siyaset anlayışının ilk teorik örneğini sunmuş ve politika alanında insan öznelere tam da merkezde bir yer vermiştir. Onun politik anlayışında insanın önemi, prens modeliyle tecessüm etmiş gözükmektedir. Bu konudaki tespitlerine göre prens artık kendi kaderini değiştirebilecek aktif bir kişidir. Machiavelli'nin Prens'inde onun politik anlayışın bütün izlerini görmek mümkündür. Siyaseti

hükümdarla, yani insanla eşitlemesi buna örnektir. Ayrıca onun tasvirine göre prens geleneğin kısıtlamalarından da uzaktır. Onun siyaset ile ahlak arasında varsaydığı ayırımın izlerinin bu düşüncede kendini göstermesi oldukça normaldir. Machiavelli bu yolla politikayı, dinin yargularından ve erdemci değerlendirmelerden bağımsız hale getirmiş ve modern çıkar odaklı politik düşüncenin temellerini atmıştır. Politika uygulamasının meşruiyet ilkesinin olmaması, siyasi iktidarın ahlaki kaygıları olmayan, duygusuz bir kazanç makinesine dönüşmesine de yol açabilir (Küçükalp, 2018, s. 98-100).

Kant Machiavelli'den farklı bir şekilde, kadim anlayışı takip ederek ahlâk ile siyaseti birlikte tartışır. Bu bağlamda, siyasi meşruiyeti sağlamak için ahlâk yasasında olduğu gibi adaletin deontolojik ilkelerine başvuracaktır. Ona göre adaletin tarih dışı, teorik ve evrensel olan zorunlu ilkeleri vardır. Kant'ın siyaset felsefesi nedensellik, çıkar duygusu, doğal amaçlar ve maddi düşünceye dayalı bir siyaset anlayışını kabul etmez. O, sisteminde ampirik bir politika anlayışı yerine yasallık, biçimcilik, zorunluluk ve evrensellik gibi akıl kategorilerini vurgular. Kant'ın politik düşüncelerinden ve tespitlerinden bahsedildiği yerde onun adaletin imkânına dair ilkelerinden de bahsetmek gerekir. Kant'ın adalet ilkeleri kategorik buyruğun devamıdır ve ahlaki yasa gibi zorunlu olarak evrenselliğin kanıtını taşır. Kant'ın siyaset felsefesinin temelinde yer alan adalet ilkesi şöyledir: "Her iradenin özgürlüğünü diğer tüm özgürlüklerle birleştiren her eylem veya her maksim adildir" (Kersting, 2017, s. 78).

Kant'ın ahlâk anlayışı nedensellik zincirinden bağımsız bir özerklik anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Kant bu şekilde sadece doğa bilimleri alanında değil ahlak alanında da deneysel şüpheciliğe karşı çıkmanın bir yolunu bulur. Bu anlayışa göre deneyime dayanan bir ahlaki sistem kurmak mümkün değildir zira insanın eğilimleri, doğal istek ve arzuları sürekli değişmektedir. Bir kişinin eylemlerinin sonuçlarının ne olacağını kesin olarak bilmesi mümkün olmadığından, doğal eğilimlere dayanan ahlakın kişiyi sevk edeceği yolun mahiyeti hiçbir zaman hesaplanamaz. Bu nedenle Kant, insanı doğal eğilimlerden ve kişisel çıkarlardan kurtaran bir ödev ahlaki ve koşulsuz zorunluluk (kategorik imperatif) anlayışını oluşturmuştur (Skirbekk, 2004, s. 361).

Kant'ın politik anlayışının izleri onun pratik felsefesine kadar uzanır. Özellikle Ahlak Metafiziği adlı eseri, ahlak felsefesinden kaynaklanan bir hukuk/siyaset felsefesine önemli göndermeler içermektedir. Bu bağlamda hukuk felsefesi, ahlâk antropolojisi ve tarih felsefesi, ahlâk felsefesinde olduğu gibi Kant'ın pratik felsefesinin kapsamına girmektedir. Bu alanların tümü birleşik bir teorik çerçeve aracılığıyla değerlendirilebilir. Kökleri Pratik Aklın Eleştirisi ve Ahlak Metafiziğinin Temelleri gibi eserlere dayanan bu sistem kendi yasalarını oluşturma özerkliğine sahip bir akıl teorisine dayanmaktadır.

Kadim zamanlarda temelini aşkın olanda, İdealar'da ve Tanrı'da bulan pratik felsefe, Kant'ın II. Kopernik devrimiyle birlikte transandantal bir zemine çekilmiş ve yalnızca aklın yasalarına tabi kılınmıştır. Bu aynı zamanda insan özgürlüğünün, deontolojik ahlakın ilkelerine göre kendini yükümlü kılma özerkliği olarak tanımlanması anlamına gelmektedir. Böyle bir özgürlük anlayışı, yalnızca dış yasal gereklere zor yoluyla itaat etmenin özgürlükle bağdaşmadığını ortaya koymakla kalmamakta, aynı zamanda insanın doğal nedenselliğin sınırları içinde kaldığı sürece özgür olamayacağını da vurgulamaktadır (Kersting, 2017, s. 75).

Kant'ın düşüncesinde insanın özgür oluşu, aynı zamanda ahlaklı oluşu anlamına geldiği oranda ahlaklı oluşu da özgür oluşu anlamına gelir. Kant'a göre akıllı varlıkların (vernunftige Wesen) gerçek özgürlüğü ancak aklın a priori yasasına itaatle mümkündür.

Düşünür açısından ahlaksal bir fiilin ereği eudoimania (mutluluk) değil, ödevin kendisidir ve bir önceki paragrafta da belirtildiği gibi ahlâk yasasına uyma yükümlülüğünün bilinci insanı özgür kılar. İnsanın kendi iradesine dayanan bir nedensellik başlatabilmesinin yolu da özgürlükten geçmektedir. Pratik Aklın Eleştirisi'nde Kant öncelikle ahlakın temeli olarak ahlak yasasının kendisine odaklanır. Burada o ahlak yasasının gerçekleştirilemeyeceğini ve gerçekleştirilmesine de gerek olmadığını savunur (Duran, 2017, s. 65-67).

Kant nihayetinde saf pratik aklın temel yasası olarak "Öyle hareket edin ki, iradenizin maksimleri her zaman genel yasama ilkeleri olarak da uygulanabilsin" şeklinde özetlenebilecek ahlak yasası formülünü ortaya koyacaktır. Bu bağlama uygun olarak, genel yasa inşa etmenin deneyimden bağımsız bir a priori ilkesi, deneyimden hiçbir etki almadan kategorik (koşulsuz) bir yasa formunda oluşmaktadır. Kant'a göre bu yasa fiziki kaynaklardan yola çıkılarak belirlenmiş bir ilke de olamaz. Kant'ın, ahlakın temel yasası olarak gördüğü ahlâk yasası, istemeyi ilkelerin formu açısından pratik aklın a priori ilkeleriyle belirleyen bir kural olarak kendisini göstermektedir (Kant, 2014, s. 35-36).

Kant'ın Siyaset ve Adalet Anlayışında Özgürlüğün Yeri

Kant'ın siyaset felsefesi ile hukuk ve tarih felsefeleri arasında zorunlu bağlantılar bulunmaktadır. Önceki bölümde tartışıldığı gibi Kant, Machiavelli'nin siyaset ve ahlak arasındaki ayrımını reddederek, saf pratik aklın hakimiyeti altında devrimci bir adım atmış ve kendi özgün siyaset felsefesini yeniden kurmuştur. Bu noktada onun adalet kavramından mülkiyetin temellerine kadar, a priori ilkeleri bulmaya dönük bir tartışma ortaya koyduğu açıktır. Bu şekilde bir anti-Machiavellist pozisyon alışı, reformu vurgulamak yanında Cumhuriyet ile egemenlik ilişkilerini uyumlu hale getirmeyi de amaçlamaktadır. Esasında Kant'ın bu anlayışının kaynağı tarih felsefesinde bulunmaktadır. Bu noktada Kant, Fransız İhtilali'ne karşı insanların duyduğu coşkuyu dikkate alan ilerlemeci bir siyaset felsefesi idrakine erişir. Bu coşkuyla kendisini gösteren ahlaki ilerlemenin daha da tekamül etmesiyle ortaya konulacak olan, tüm dünyayı kucaklayacak bir ebedi barış düzenidir (Kersting, 2017, s. 76-77).

Saf Aklın Eleştirisi'nde Kant, doğa durumundaki insan ile o güne kadar eleştirilmemiş insan aklı arasında bir analogi kurar. Akli doğa durumundaki çatışmalardan kurtarmanın tek yolunun, onu hukuki süreç olarak adlandırdığı eleştirel (Kritik) bir sürece dahil etmek olduğunu savunuyor. Ayrıca Kant, bu şekilde ebedi barışın sağlanacağını da belirtir (Kant, 2015: 621). Bu nedenle Kant'ın, aklın teorik kullanımının eleştirisine ilişkin çalışmasında temelde politik kaygılar belirleyicidir. "Ebedi Barış" ifadesi yalnızca yüzeysel olarak düşünüldüğünde aklın doğru kullanılmasının bir anlatımı olarak görülebilir. Ancak Kant'ın dünya vatandaşlığına dayalı ebedi barış projesini hatırlarsak, Saf Aklın Eleştirisi'nde bu kavramın politik niteliği daha da netleşir. Muhtemelen Kant'ın aklında en başından beri ebedi barış arayışı bulunmaktadır. Bu politik teccüsün izlerini, Saf Aklın Eleştirisi'nde, bazı filozofların siyasal özgürlük konusundaki görüşlerine değindiği açıklamalarının devamında da görmek mümkündür. Kant, Hobbes'un iddiasını örnek göstererek doğa durumunun adaletsizlik, haksızlık ve tiranlık durumu olduğunu belirtir. Ona göre, insanların özgürlüğünün herkesin özgürlüğüyle ve de ortak iyi ile bir arada kalabilmesi için sınırlandırılacak bir hukuki cebre itaat edilecekse, doğa durumu zorunlu olarak terk edilmelidir (Kant, 2015, s. 622).

Kant'ın, Saf Aklın Eleştirisi'nde ifade ettiği özgürlüğe yönelik bu tutum, aynı zamanda onun gelecekte detaylandıracağı hukuk ve siyaset felsefesinin normlarını da ortaya

koymaktadır. Liberal siyaset anlayışı bağlamında Kant'ın konumunun karşılığını nasıl anlayabiliriz? Anahtar onun adalet, mülkiyet, doğa durumu, sözleşmeler ve ebedi barış gibi kavramlara karşı tutumunu anlamaktır. Kant'ın siyaset felsefesini adalet ilkesine dayandırdığı açıktır. Kant bu şekilde neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt eder ve insan eylemlerinin doğruluğunu ve yanlışlığını açıklığa kavuşturacak belirleyici standartlar önerir. Ahlak felsefesinde olduğu gibi, adalet ilkelerini belirlerken de Kant, ampirik insan doğasından veya amaçsal dünya görüşünden ziyade özgürlük metafiziğinin yasama ruhuna başvurur. Bu temel prensibe göre adil eylem, insanların özgürlüğünü diğer insanların özgürlüğüyle birleştiren eylem olmak durumundadır (Kersting, 2017, s. 78).

Ahlak yasası nasıl iç özgürlüğü kendisiyle uyumlu hale getiriyorsa, adalet yasası da dışsal özgürlüğü içsel özgürlükle uyumlu hale getirerek özgürlüğün evrensel kullanımlarını kapsayacak şekilde harici dünyanın tutarlılık ilkesi haline getirilir. Bu ilke, içeriksiz bir şekilde, kişinin kendi özgürlüğünü başkalarının özgürlüğüyle uzlaştırmayı amaçlayan formel bir yasadır. Bireysel davranışın bu içeriksiz biçimsel karakteri, onu evrensellik olanağıyla sınırlandırır. Koşulsuz emirler ahlaka uygun olmayı ortaya çıkardığı gibi, bu evrensel adalet ilkesi de özgürlük anlayışının politik olarak adaletli mi yoksa adaletsiz mi olduğunu belirler (Kersting, 2017, s. 80-81).

Kant Düşüncesinde Özgürlük ve Mülkiyet İlişkisi

Evrensel adalet yasası herkesin adalet koşulları altında hareket etme özgürlüğünü sınırlandırır ancak aynı zamanda geniş bir özgürlük yelpazesi sağlar ve başkalarının özgürlüğüne yönelik bir dikkat ve özen perspektifi sunar. Kant, şeylerin edinilmesi ve kullanılmasıyla ilgili olarak pratik aklın hukuki postulatı adını verdiği ilkeden söz eder. Bu prensibe göre Kant, herkeste bir şeye sahip olma hakkının bulunduğunu savunur. Onun özgürlüğe dayalı adalet anlayışı özel mülkiyeti desteklemektedir. Bu noktada Kant'ın komünist mülkiyet karşıtı politikalarla uzlaşamayacağı açıktır. Kant komünizmi iki farklı argümanla reddeder. İlk delille hukuki gerçekliği reddedip idealizmi ortaya koyuyor. Komünizm, fiziksel özelliklerin ampirik doğasını mutlaklaştırdığı için gerçekliğin bir çeşididir. Kant için özel mülkiyet insan haklarına dair bir meseledir zira ona göre bir şeye sahip olma hakkı herkes için zorunlu bir haktır. Kant'ın ikinci anti-komünist kanıtı, iradeli insan dışında hiçbir nesnenin mülkiyet edinme hakkının bulunmadığı yönündedir. Açıktır ki bu delil, insanı diğer türlerden üstün görüp ona mutlak bir tahakküm yetkisi tanıyan modernizmin, temel özelliklerini de yansıtmaktadır. Bu anlayışa göre, istediğini belirli amaçlar için kullanabilme yetkisine sahip olan insan, var olan her şeyin efendisidir (Kersting, 2017, s. 82-83).

Mülkiyet meselesi Kant için oldukça önemli bir meseledir. Örneğin o, vatandaşların oy kullanma hakkını kazanmalarının tek yolunun bir işe ve mülke sahip olmaktan geçtiğine inanır. Kant, iktisadi açıdan başka kimselere bağımlı olmayan kişilerin fikirlerini ifade etmekte özgür olduklarını kabul eder; bu nedenle onların oy vermek ve idari görevleri yerine getirmek yoluyla aktif vatandaşlar olarak devlete katılabilecekleri inancındadır. Kant'a göre başkalarının mülkiyetinde çalışan hizmetçiler, işçiler, köylüler ve hatta kadınlar, kendilerine ait herhangi bir mülke sahip olmadıkları için pasif vatandaşlardır. Elbette devlet bu vatandaşları korur ancak onlar siyasi karar alma mekanizmalarına dahil olamazlar (Wood, 2009, s. 219).

Kant, John Locke'ta ilk örneğini gördüğümüz sahiplik teorisinin sözleşme karşıtı duruşuna katılmakta fakat aynı zamanda mülkiyeti sözleşmelere dayandırma ihtiyacını

da kabul etmektedir. Locke'a göre ilk sahiplenme (acquisitio originalia) özel mülkiyetin kurulması için kâfidir. Locke'un görüşüne göre bu asli sahiplenme emeğe dayanır, ancak Kant bunu reddeder. Kant'a göre ampirik eylemler, niteliklerinden sıyrılarak hakları ortaya çıkaramaz. İkincisi, çalışma veya yetki kullanımı yoluyla gerçekleştirilen tek taraflı iradi eylemler başkalarına karşı yükümlülük doğuramaz. Kant'a göre, temelini zihinde bulunan başlangıçtaki ortak mülkiyet fikri ve tüm insanların müşterek a priori iradesi düşüncesi, Kant'ın sözleşmenin karşısındaki uzlaşma nazariyesini teşkil eder. Bu bağlamda, gayrimenkulün ampirik başlangıçtaki işgalinin (prima occupatio) evrensel bir anlaşma ile onaylandığı kabul edilecek ve daha sonra sahibinin özgürlüğünü inkar etmeyen kurallara yönelik sorumluluk tesis eden kamusal ve hukuki bir durum yapılandırılarak, kökensel sahip olma sebebiyle özgürlüğü sınırlandırılanlara, karşı çıkamayacakları bir kurallar mesuliyeti temellendirilecektir (Kersting, 2017, s. 85-86).

Öznel Arası Siyaset Anlayışından Toplumsal Sözleşmeye

Kant özneyi, hem adil politikanın hem de ahlakın temelinde konumlandırır. Ayrıca Kant, adil siyasi öznellekle adaletsiz siyasi öznelliği birbirinden ayırır. Kant'a göre bir milletin anayasasında veya diğer ülkelerle ilişkilerinde bir sorun ortaya çıktığında devlet başkanının kişisel çıkarlarını terk etmesi; rasyonel ve ideal düşünceyi kullanarak sorunu çözmesi gerekir. Kant bunu ahlaklı devlet adamlarının uyması gereken temel bir ilke olarak tanımlar. Bu nedenle temel siyasi aktör olarak devlet başkanının siyasi ahlakçı değil, ahlaklı bir devlet adamı olması gerekir. Dolayısıyla adil bir devlet başkanının adil uygulamalarının temeli ahlak yasası olacaktır. Bu durum Kant'a göre adil siyasetin temelinde ahlaklı ve adil siyasal özneler olduğunu göstermektedir (Kant, 2020, s. 67-70). Ama elbette Kant'a göre siyaset, tek bir muktedir failin işi olmaktan öte, öznel arası bir uzlaşım zeminine dayalı olacaktır.

Öznel arası bir zeminde uzlaşma fikri Kant'ın siyaset anlayışının temelini oluşturur. Filozofun temel ahlak yasalarında kullandığı düsturun anlamı kendisini öznel arası bağlamında ifşa etmiştir. Zira bu yasa herkesi kapsayabilecek genel ve evrensel bir yasadır. Bu bakımdan hukuk hiçbir şekilde sübjektif bir hukuk değildir. Burada kastedilen hem kendisinin hem de başkalarının insanlığını amaç olarak görmek, insanları bencil amaçlara alet etmekten kaçınmaktır. Her ne kadar Kant, insanın bir görevi yerine getirmek ya da bir düzen kurmak için araç olarak kullanılabileceğini, örneğin memur olarak kullanılabilmesini kabul etse de aslında insanı sadece bir araç olarak görmeye karşı çıkmaktadır. Aksi halde elbette işçilere, köylülere ve hizmet sınıfına da ihtiyaç duyulacağını Kant çok iyi bilmektedir. Kant'a göre insan doğası anlamında bütün insanlar kutsal (Heilige) varlıklardır. Bu sebeple insan, her bir insanın da başlı başına amacı olmak durumundadır (Heimsoeth, 2014, s. 124).

Gerhardt'a göre Kant insanın toplum dışı toplumsallığına karşı siyaseti zorunlu görür. Hatta Kant Yargı Gücünün Eleştirisi adlı kitabında insanın bu yönünü açık bir şekilde ortaya koymayı başarmıştır. Kant, -insanın toplum oluşturma ve başkalarıyla birlikte yaşama eğilimi aracılığıyla ortak duyu anlayışına ulaşmıştır. Kant bu anlayıştan yola çıkarak insanın kendini diğer benliklerle kuracağı ilişkiler yoluyla kurabileceğini açıkça ortaya koyar. Ulaşılan bu öznel arası düzey aynı zamanda Aydınlanma'nın da ulaştığı son noktadır. Onun düşüncesinde ortaya çıkan milletler arası toplum ideali, insan ruhunun belirli tikel çıkarların ötesine geçmesiyle ulaşılacak bir ideal olarak karşımıza çıkmaktadır (Duva, 2014, s. 321-322).

Kant'a göre insanın yeteneklerinin gelişmesi ancak toplumsallık sayesinde mümkündür. Zira kısıtlanmayan bir özgürlük, diğer öznelerin özgürlüğünü de engelleyecektir. Sınırsız bir özgürlük anlayışı yerine her bir ferдин haklarını güvence altına alan sınırlı bir özgürlük anlayışını savunur. Bu sayede kişiler ya da toplum kesimleri arasındaki olası çatışmaların da önüne geçilebilecektir. Bu özgürlük anlayışını tesis edecek ortak standartlar için birlik olan bir halkın, adaletin tesisi için evrensel olarak kabul gören bir anayasaya ihtiyaç duyacağı açıktır. Böyle evrensel bir anayasa etrafında birlik olan bir halk, çatışma yerine uzlaşmaya önem verecektir. Bu da özneler arası bir düzlemde birbirlerine empatiyle yaklaşan bireylerin toplum içindeki kendi toplum dışılıklarını tanıyarak, eğilimlerini kontrol altında tutmaları yoluyla mümkün olabilecektir (Duva, 2014, s. 322).

Kant bir eserinde “orman” tasvirini kullanarak özgürlüğe dair sınırlandırmanın gerekliliğini ortaya koyar. Bu örneğe göre, bir orman grubuna dahil olan ağaçlar, aynı türdeki diğer ağaçları havaya ve güneşe doğru yönlendirerek onların düzgün büyümelerine vesile olurlar. Bunun sonucunda ormandaki ağaçlar genellikle düzenli ve güzel bir şekil alarak gökyüzüne doğru yayılırlar. Ancak özgürlüğün ağaç toplumundan ayrılmak olduğuna ve dolayısıyla toplumun yasallığından ayrılarak olabildiğince fazla özgürlük kazanmanın mümkün olduğuna inanan diğer temsili ağaçlar, ağaçların geneli tarafından yönlendirilmekten uzak durdukları için büyüyemezler veya çarpık ve düzensiz bir şekil alırlar (Kant, 1982, s. 24).

Kant açısından sözleşme, tüm siyasal toplumlar için geçerli, bir tür rasyonel anayasadır. Kant'a göre sivil devlet, aşağıdaki gibi özetlenebilecek a priori ilkelere dayanmaktadır. Bunlar toplumun her üyesinin özgürlüğü, her üyenin diğer tüm üyelerle eşitliği ve cumhuriyeti teşkil eden yurttaşların bağımsızlığıdır. İçerik bakımından büyük farklılıklar gösteren özgürlük sferleri, pozitif hukuk sistemleri aracılığıyla resmi olarak uyumlu hale getirilebilir. Bu demektir ki, insanlar ancak evrensel açıdan kabul görmüş yasalara bağlı olabilecektir. Bu durumda Kant'ın hem siyaset hem de ahlak felsefesi alanında tüm paternalist, bencil ve eudaimonist yönetim biçimlerini reddettiği ortaya çıkar. Zira Kant'a göre evrensel meşruiyet, tözsel ve maddi amaçların reddedilmesi, insanların formel ve negatif ölçütlerle sınırlandırılmalarıyla mümkün olacaktır (Kersting, 2017, s. 91-92).

Kant'a göre meşru bir devletin kökensel bir ahitnameye dayanması gerekir. Buradaki ahitleşme teorik bir sözleşme şeklinde de olabilir. Kant, bir ahitleşmenin hakikaten mevcut olup olmadığını tartışmak istemez. O böyle bir sözleşmenin gerçek olduğunu varsaymanın yeterli olduğunu düşünür. Bu fikir de esasında, Kant'ın orijinal sözleşmenin gerçek olmadığına, varsayımlara dayalı olduğuna inandığını açık bir şekilde göstermiş olur. Çünkü Kant'a göre duysal gerçeklere dayanarak ahlaki ilkeler oluşturmak tasvip edilemez. Ayrıca ahlâk yasası bireylerin ne doğal arzularından ne de çıkar isteklerinden kaynaklanır. Bu nedenle siyasette uygulanacak adalet ilkelerinin de toplumun çıkarlarına, doğal ve hissi arzulara dayandırılmaması gerekir. Çıkarlara dayalı bir siyasi sözleşme, o dönemin şartlarında adaletli olduğu düşünülen kölelik gibi adaletsizlikleri de kabul edebilirdi. Yalnızca pratik aklın ahlak yasasından kaynaklanan adalet ilkeleri ise bu tür adaletsizliklere hiçbir zaman geçit vermeyecektir. Bu noktada Kant'ın varsayımsal sözleşme yaklaşımının önemini fark etmek mümkündür. Ona göre bu tür sözleşmeler, toplumun genel iradesine dayandıkları için, yasa yapıcıları sanki tüm ulusun kolektif iradesiyle çıkarılmış gibi yasaları sınırlamaya zorlayacak ve toplumun fertlerini de sanki kendileri inşa etmişler gibi bu yasaları benimsemeye teşvik edecektir. (Sandel, 2018, s. 189-190).

Kant Düşüncesinde Doğa Durumu

Kant açısından doğa durumu olarak adlandırılan durum, doğal hukuk şartlarının var olduğu bir durumdan başka bir şey değildir. Onun için böyle bir doğa durumunu düşünmek, antropolojik bir düşünce deneyinden ziyade hukuki-felsefi bir düşünce deneyimine benzer. Aklın yasal sahiplik ilkeleri, mülkiyetin tüm insanlar için kurumsallaştırılmasını lüzumlu kılar Dolayısıyla başkalarıyla bir arada yaşama ihtiyacı duyulduğunda, dağıtıcı adalet sisteminin adil davranma zorunluluğu insanları birbirine karşı yükümlü kılar. Kant mülkiyet ile devleti birbiriyle irtibatlı kıldığından dolayı evrensel yasama iradesinin pozitif hukuk yoluyla ortaya konması gerekmektedir (Kersting, 2017, s. 87-88).

Kant, devlet oluşumu teorisine ilişkin olarak Locke, Hobbes ve Rousseau gibi düşünürlerin ortaya koyduğu sözleşme teorisi yaklaşımlarını tercih etmektedir. Ancak Kant, Hobbes'un, insanların korku nedeniyle her türlü otoriteye bağlı olması gerektiği yönündeki anlayışını reddetmiş ve bunun yerine hukuka dayalı bir barış anlayışını inşa etmiştir. Kant'a göre insanların bir arada yaşadığı ortak barış durumu bir tabii durum değildir. Barış durumu, özneler arası doğrulamayı gerektirir ve böyle bir onaylama zemini ancak herkesin haklarını güvence altına alan yasal sözleşmelerle kurulabilir. Bu anlayışa göre yeryüzündeki ulusların ve bu ulusların tabii olduğu devletlerin doğa durumundan çıkıp barış durumuna ulaşmalarının yegâne yolu uluslararası sözleşmelerden geçebilecektir. Böylece Kant, geleneksel sözleşme teorisini barış hukukuyla birleştirerek ebedi barış anlayışını uluslararası alana taşır (Yeşilçayır, 2016, s. 84).

Buraya kadar anlatılanların ortaya koyduğu gerçek, Kant'ın aklî hukuk kavramı aracılığıyla akılsal sahiplik ilkesine, bu ilkedenden de adaletin a priori ölçütlerine ulaşabileceği gerçeğidir. Böyle bir fikri yolculuğun insanları yönlendireceği yönetim tarzı da cumhuriyet olarak adlandırılan yönetim biçimidir. Kant bu a priori cumhuriyet kavramlaştırmasıyla, parlamenter sisteme dayalı bir demokrasiye de işaret etmektedir. Bu yönetim sistemi halkın temsiline dayanmakta be güçler ayrımını temele almaktadır. Sonrasında ise bu aklî adalet ilkeleri Kant tarafından bütün bir dünyayı kuşatacak şekilde genişletilecektir.

Kant Düşüncesinde Bir Adalet Devletin İmkânı

Ahlaki failerin olası dünyalarında amaçlar devleti özneler arası bir temelde kurulduğu gibi, olası adalet durumları da öncelikle uzay-zaman gibi insan görüşünün özel biçimleri üzerinde kurulur. Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi'nde sunmaya çalıştığı transandantal estetik mimari budur. Bu mimari aynı zamanda ahlaki yasalara dayanan adaletin gerçekleştiği dünyanın numenal bir dünya değil, fenomenal bir dünya olduğunu da gösterir. Adalet ancak özneye görüldüğünde adalet olduğuna göre, böyle bir adaletin kendi başına adalet olamayacağı ve her zaman eksik bir adalet olarak karşımıza çıkacağı açıktır. Kant, insanın iyiyi gerçekleştirmekten aciz olduğunu kabul etmiş ve bu gerçeği Saf Aklın Sınırlarında Din adlı kitabında dile getirmiştir. Buna göre, neden sonuç ilişkisine dair insani kavrayış, neredeyse zorunlu bir şekilde koşulların etkisi altındadır. Bu durumda insanın tahmin biçimine göre bizatihi davranış, eksik olandan daha mükemmele doğru sürekli bir ilerleme halindedir ve bir önceki hali sonraki halinden elbette her zaman noksan olacaktır. Nihayetinde iyiliğe, insanın içinde tezahür ettiği durumuyla, diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse, bir fiil görüntüsü altında kutsal bir yasa için sürekli kifayetsiz olduğu biçimiyle bakmak gerekmektedir (Kant, 2017, s. 87).

Kant'ın aynı zamanda transandantal idealizm olarak da adlandırılan felsefi sisteminde açıkladığı gibi, fenomenal dünya gibi fenomenal adaletin de insanın görüşünün sınırları dâhilinde ortaya çıkmaktan başka bir yolu bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle bu adaletin kendinde bir şey olarak tanınamayacağı anlamına da gelir. Bu durumda ahlâk yasalarına bağlı bir ahlâk öznesinin var olması zorunludur. Çünkü her olgu gibi adalet de öznedeyken ortaya çıkar. Öyleyse öznenin adalet idealini gerçekleştirmeye hazır ahlaki bir faile dönüşmesi gerekir. Kavranılır alemdeki Amaçlar Devletinin üyeleri ve kurucuları olan ahlaki failer, kendilerini içinde buldukları bu asıl dünya'ya benzer bir şekilde fenomenal bir doğal adalet düzeni kurabileceklerdir. Çünkü sürekli eğri ürünler ortaya koyan yozlaşmış bir kişinin, ideal bir yönelim olarak sahiplendiği En Yüce Siyasi İyi'yi planlama ve gerçekleştirme bilincine ulaşması ancak bu koşullar altında mümkündür. Elbette bu tanınma geleceğin adalet sisteminin temelini oluşturacaktır. Bu gerçeğin anlaşılmasıyla Kant'ın Eğitim Üzerine adlı kitabında, çocukların sadece bugünü değil geleceği kucaklayacak şekilde yetiştirilmesine vurgu yapmasının gizemi de ifşa olacaktır. Çünkü böyle bir eğitim gelecekteki ahlaki gelişimin olası yüksekliğine dayanmalıdır. Aslında Kant'ın buradaki itirazı presence (şimdiki zaman-mevcudiyet) metafiziğine karşı bir argüman olarak da okunabilir. Bununla, Derrida'nın ebedi şimdide var olana verilen ayrıcalık olarak tanımladığı varlıkçı metafiziğin, aşılmaya çalışıldığı açıktır (K. Küçükalp, 2020, s. 76).

Bu nedenle Kant'a göre mesele, insanların ebedi şimdiiyi kabul etmelerini ve içselleştirmelerini sağlamak değil, daha ziyade onları gelecekteki olası adil dünyaları inşa etmeye teşvik etmekle ilgilidir. Bunu başarmanın yolu ise bireylerin ebedi barışın iyiliği ve en ileri yetkinlik için çabalamasından geçmektedir. Bu şekilde insanlar mevcut durumlarından daha iyi bir duruma geçme umuduna sahip olabilirler. Kant'ın kritik etmeyi bir metot olarak tanımlamasının ardında böyle bir beklenti yatıyor olmalıdır. Bu da Kant'ın hep geleceğe yönelik bir olasılık olarak görülen ve sürekli ertelenen bir adalet anlayışını benimsediğini bir kez daha göstermektedir. Bu noktada düşünür, ülkeleri yönetenlerin adaleti ve adil bir yönetimi ortaya koyacaklarından ümidini kaybetmiş görünür. Çünkü ona göre bu yöneticiler, ahlak yasasının evrensel iyisini değil yalnızca kamu çıkarını ve milletin refahını düşünmektedirler. Bununla birlikte yöneticiler ve ahlaki politikacılar, ahlak yasasının istediği dünyayı gerçekleştirmek için mali kaynakları seferber edebilirler. Bu yöndeki maddi destek, insanların ahlaki dönüşümüyle gerçekleştirilen ebedi barış idealini gerçekleştiremeyebilir, ancak bu tür bir destek, bu yolu izleyenlerin üzerindeki yükün hafifletilmesine yardımcı olacaktır (Kant, 1803, s. 18-19).

Kant, ebedi barış olarak adlandırdığı uluslararası adaleti bir ideal olarak kabul etse de öncelikli bir proje olarak *adalet devleti* düşüncesi de onun zihninde varlığını sürdürmüştür. Bunun açık delili, adalet ilkeleri yoluyla idare edilen bir anayasal devlet olması açısından Cumhuriyetçi bir devlet idesinin gerçekleştirilebilir bir düşünce olup olmadığını sorgulamasıdır. Kant, adalet ilkeleriyle yönetilen bir devlet inşa etmeyi önemseyerek bunun ebedi barışa giden yolda önemli ve gerekli bir adım olduğunu düşünür. Küresel adalet düzeninin kademeli olarak hayata geçebilmesi için öncelikle böyle bir model devletin var olması gereklidir. Kant'a göre dünyanın bütün bu kötücül durumuna rağmen anayasal bir adalet devletinin kurulması mümkündür. Böyle bir devletin varlığını düşünmek bir yanılısma ya da hayali bir durumu vehmetmek anlamına gelmemektedir. Pratik aklın zorunlu gördüğü böyle bir mükemmellik düşüncesi, henüz herhangi bir devlet için ortaya çıkmadığı halde gerçekleştirilecek bir tasavvurdur. Kant'ın vurguladığı mükemmellik (Volkommenheit) kavramı da esasında

ahlak yasasıyla alakalı bir kavramdır. Kant, insanın kendisini mükemmelleştirmesini ahlaki bir ödev olarak görür. Başta fiziksel olmak üzere mükemmellik için çabalamak mutlak bir insani görevdir. Başka bir deyişle, bu mükemmellik arayışının açık ve spesifik bir amacı yoktur. Bu bağlamda Kant, zihinsel ve fiziksel yeteneklerin mümkün olan her amaç için etkili bir şekilde geliştirilmesi ilkesinden söz eder. Kant'a göre ödev teşkil eden bir diğer mükemmellik türü de kişinin ahlaksal açıdan tekâmül etmeye çabalamasıdır. Felsefecilere göre hukuk, bir eylemin ne olduğunu açıkça belirlemez, yalnızca eylemin ilkelerini ortaya koyar (Kant, 2021, s. 34 -37). Dolayısıyla insanlar için de mükemmel koşulları oluşturmak aynı zamanda herkes için ahlaki bir yükümlülük olmalıdır. Bu, Kant'a göre mükemmel devletin, adalet ilkeleriyle yönetilen bir devletten başka bir şey olmadığı anlamına da gelir.

Kant, anayasaya dayalı bir adalet devleti fikrinin aynı zamanda ahlak yasasına dayandığını okuyucuya açıkça belirtmiştir. Düşünür, günün birinde yalanların da ahlak yasasının evrenselleştirici formülüne dayanarak evrenselleştirilebileceğini ima ederek, gerçek ötesi (post-truth) ya da simülasyon çağıyla ilgili daha sonraki tartışmalara çok erken bir katkı yapmıştır. Ancak Kant her durumda gerçeğin ve doğrunun yanında yer almış; bu vesileyle eğitimin amaçlarından birinin gençleri adalet devleti gibi mükemmeliyetçi idealleri kabul etmeye yönlendirmek olduğunu açıkça ortaya koymuştur (Kant, 1803, s. 12-13).

Kant'ın Küresel Adalet Arayışı: Doğa Durumundan Ebedî Barışa

Önceki paragraflarda ortaya konulduğu gibi Kant'ın doğa durumu olarak kabul ettiği durum, yasaların ya da hukukun işlemediği belirsiz bir durumu ifade etmektedir. Farklı bir bakış açısıyla okunduğunda Kant'ın, doğa durumundan medeni hukuk durumuna, hukukun hiçbir boşluk kalmamacasına garanti edildiği ve belirlendiği bir duruma geçişi ifade ettiği savunulabilir. Böyle bir hukuki durumda toplumsal rıza esastır ve şiddet masadan kaldırılır. Böylesine mükemmel bir hukuk devleti ideale ulaşmış toplumlar, sadece yurt içinde değil uluslararası alanda da hukuksuzluktan vazgeçeceklerdir. Dolayısıyla her ne kadar bir önceki bölümde tartışıldığı gibi bireysel anayasal devletlerin inşa edilmesi dünya barışı açısından kısmen etkili olsa da, ideal barış, tüm dünya milletlerini kapsayan bir adalet düzeni oluşturulmadan sağlanamaz.

Zaten Kant'a göre de siyaset felsefesini inşa eden cumhuriyetçi teorinin uluslararası hukuk düzenine dayanması gerekir. Kant'ın siyaset felsefesi bu nedenle ebedi barış olarak tezahür eden adil bir dünya sistemini amaçlamaktadır (Kersting, 2017, s. 98-99). Kant, "Ebedi Barış" olarak anılan denemesinde filozofların, uluslararası politikada savaş ve barış konusunda görüşlerine başvurulması gereken otoriteler olduğunu açıklamış, savaşmak uğruna, silah vb. teçhizatları edinmek için hazırlanmış devletleri, ebedî barışın olasılık koşulları hakkında filozofların ilkelerine riayet etmeye davet etmiştir (Kant, 1960, s. 36). Burada Kant'ın filozof ifadesiyle öncelikle kendisini işaret ettiğini belirtmek gerekiyor. Kant bunu yaparken Ebedi Barış olarak anılan eserinde önerdiği barış ve adalet ilkelerinin hukukçular yanında politikacılar tarafından da uygulamaya konulmasını istediğini açıkça belirtmektedir.

Kant'ın Ebedi Barış adlı denemesinde savunulduğu gibi ülkelerin bir gün savaşı bırakıp barış içinde yaşayan cumhuriyetler haline geleceği fikrinin hayata geçirilip geçirilemeyeceğini şimdiden bilmenin imkânı yoktur. Kant da bu gerçeği kabul eder. O da savaşı yeryüzünden kaldırmaya yetecek mutlak bir barış durumuna ulaşmanın mümkün olduğuna kesinlikle inanmaz. Lakin en yüksek siyasi iyi olarak ebedi barış

düşüncesi olmasaydı, Kant'ın siyaset felsefesi de kendi temelinden yoksun kalırdı. Aklın pratik kullanımı bağlamında, ebedi barışın gerçekleşmesi isteği boş bir özlem değil, kendi gerçekliğini bizatihi kendisi var kılan oldukça tutarlı bir istektir. Siyasetin cumhuriyeti pratik aklın bir zorunluluğu olarak belirlemesi gibi, barış fikrine boyun eğmenin de Kant için mutlak bir zorunluluk olduğu ortaya çıkıyor. Burada karşımıza çıkan iç siyasi taleple dış siyasi istek, aklın a priori legal yasalarının zorunlu talepleridir. Cumhuriyet idesi de kaynağını pratik akılda bulur ve insan dünyaya geldiği andan itibaren kazandığı insan haklarında temellenir. Aslında aynı zamanda burada ısrarla aranan saf pratik aklın adalet yasaları ve ilkeleridir (Kersting, 2017, s. 100 -101).

Kant, ebedi barış idealinin, dünyayı daha yaşanabilir bir yer haline getirecek bir kurtuluş yolu sunduğuna inanır. Kant'a göre güçlü ulusların zayıf uluslara hükmettiği ve onları menfaatleri için hoyratça sömürdüğü bir dünya kabul edilemez bir dünyadır. Yine Kant açısından savaşların, istilaların, soykırımların sürdüğü, kan ve gözyaşının akmaya devam ettiği bir dünyaya ahlak dünyası denemez. Kant'a göre akıl bir ulu mahkemedir ve aklın a priori ilkelerine göre savaş gibi insanların hayatlarını tehdit eden bir olayı aklın ilkelerini hayata geçiren hukuk da legal göremez. Pratik akıl her halde ve şartta savaş bütünü insanlara ve devletlere yasaklamaktadır. Üstelik aklın ilkelerine göre barış, tüm uluslar için mutlak bir yükümlülük olmalıdır. Kant, ebedi barışın birkaç ülke arasında yapılacak geçici bir anlaşmayla mümkün olacağına inanmamakta, barışın ancak dünyadaki tüm uluslararası ortak bir anlaşmayla sağlanabileceğine inanmaktadır. Kant'ın barış müttefikliği (foedus pacificum) dediği şey budur. Buna göre gerçek barış, devletlerin barış adına kurdukları dünya çapındaki devletler federasyonu ile mümkün olabilir (Kant, 1960, s. 24).

Birleşmiş Milletler ve Ebedi Barış İdeali

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının yıkımlarının ardından, 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Örgütü'nün fikir babasının Kant olduğu ortadadır. Ancak mevcut haliyle Birleşmiş Milletler, Kant'ın Ebedi Barış denemesindeki ideal ilkelerin çok gerisindedir. Habermas'a göre (2017) Birleşmiş Milletler, yaptırımlar yoluyla üyelerini hukuka uymaya teşvik edecek güce henüz sahip değildir. Onun önerisi, Kant'ın ortaya koyduğu dünya vatandaşlığı hukukunun, hükümetleri tek tek bağlayacak şekilde kurumsallaştırılması yönündedir. Kant'ın, üyelerine hukuksal sorumluluk yükleyen dünya vatandaşlığı federasyonu ancak bu şekilde tesis edilmiş olacaktır. Habermas, süper güçlerin Birleşmiş Milletler'deki veto haklarını dengeleyici bir önlem olarak görürken yine de bu vetolar nedeniyle Güvenlik Konseyi'nin kararlar almasının engellendiğini ima eder. Ona göre, süper güçler sürekli birbirlerinin aleyhinde oy kullanarak birbirlerini engellemektedir.

Habermas çok fazla ayrıntıya girmeden, ABD'nin Nikaragua'ya yönelik adaletsiz eylemlerinden dolayı Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nda yargılandığına, bu yargılama sonucunda suçlu bulunup ceza almasına rağmen BM Yasası'nda yer alan temel ilkelere aykırı olarak yargı hükümlerini tanımadığına da dikkat çeker. Habermas aynı zamanda, BM'nin kimi ilke ve kararlarını Kant'ın ebedi barış ilkelerinden daha doğru ve ileride bulur gibidir. ABD'nin Irak'a müdahalesini desteklediği anlaşılan Habermas'a göre Körfez Savaşı, egemen bir devletin içişlerine yapılan bir müdahale olarak değerlendirilemeyecektir. Böylece onun ABD yörüngesindeki bir BM'den çok da rahatsız olmadığı savunulabilir. Habermas'ın, Kant'ın ebedi barış ilkelerinin, değişen dünya konjonktürüne uygun bir şekilde yeniden formüle edilmesine yönelik önerisi ise dünyanın pratik aklın yasasına boyun eğmesi yerine, yasanın dünyaya boyun eğmesi

anlamına gelecektir ki, bu da Kant'ın ahlak temelli siyaset ve adalet anlayışı açısından, daha en başından kabul edilemezdir (Habermas, 2017, s. 75-87).

1945 yılında San Fransisco'da imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması, daha sonrasında BM'nin takip edeceği uluslararası barış siyasetinin ve de hukuk uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. Bu antlaşmadaki pek çok maddenin Kant'ın Ebedi Barış denemesindeki kimi maddelerle uyumlu olduğu açıktır. Sözleşmenin birinci bölümündeki maddeler bu gerçeği açıkça göstermektedir. Örneğin, Ebedi Barış denemesinin birinci kesimindeki beşinci maddesi bir devletin başka bir devlete zor yoluyla müdahale edemeyeceğinin a priori ilkesini ortaya koyarken (Kant, 2022, s. 117), BM Sözleşmesinin ilkelerini ortaya koyan birinci bölümün birinci maddesinin alt başlıklarında ve de özellikle ikinci maddenin birinci ve dördüncü alt başlıklarında Kant'ın bahsi geçen a priori barış ilkesinin izlerini görmek mümkündür ("Birleşmiş Milletler", 1945, s. 3-6). Ancak bu maddeler, Kantçı a priori adalet ilkelerine dayalı rasyonel bir düzlemde ortaya konulduktan sonra sözleşme, Güvenlik Konseyi'ne dair beşinci bölümde kendisiyle ve de Kant'ın Ebedi Barış projesiyle çelişir hale getirilir. Zira burada Güvenlik Konseyi'nin ayrıcalıklı daimi üyeleri ki -bunlar siyasi, ekonomik vb. güçleri dikkate alınarak seçilmiştir- isim isim belirtilir ("Birleşmiş Milletler", 1945, s. 15-16). Böylece BM'in tüm üyelerin egemen eşitliğine dayandığını belirten temel ilkeler bizatihi sözleşmenin içinde sözleşme tarafından etkisizleştirilir Dünya barışının merkezi metni olma iddiasındaki bu sözleşmede başlangıçta dayanak seçilen (büyük milletlerle küçük milletlerin hak eşitliği anlamında) rasyonelliğin ardından kendisini gösteren bu radikal irrasyonel (adaletsiz) yönelim, Kantçı temellerden yükselen mevcut dünya barışı ideali ile sonrasında, dünya genelinde yaşanacak bölgesel çatışmalar arasında bir türlü kapatılamayacak olan adalet yarışının da temel gerekçesini oluşturacaktır.

BM'nin 1948 tarihli İnsan Hakları Beyannamesi ise, insan haklarının korunması, uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi ve sosyal koşulların iyileştirilerek daha fazla özgürlüğün teminat altına alınmasını önemli bulur. Höffe'ye göre Kant sadece insan haklarının korunması görevini uluslararası bir kurum için uygun bulacaktır (Höffe, 2017, s. 277). Ancak Kant'ın, dünya vatandaşlarının diğer ülkelerdeki misafirlere düşmanca davranmama ilkesi hatırlandığında, en azından ikinci görev konusunda Höffe'nin bir gerçeği gözden kaçırdığı savunulabilir. Kant'ın ortaya koyduğu konukseverlik ilkesi esas olarak sevgi gibi öznel bir duyguyu değil insana saygıyı ve de hukukun nesnel ilkelerini esas alır. Bu ilkenin teminatıyla misafir, gittiği herhangi bir yabancı ülkede düşmanca davranışlara maruz kalmayacaktır (Kant, 1960, s. 26). Kant'ın bu ilkeyle milletler arası dostane ilişkilerin tesisini amaçladığı açıktır. Üstelik dünya vatandaşlığına dayanan ebedi barış düzeni, ancak böyle bir uluslararası işbirliğinin olması durumunda gerçekleşebilecektir.

Kant'ın Ebedi Barış denemesinin dünyadaki güncel sorunları çözüme kavuşturmak açısından yeterli ilkeleri sunup sunmadığı da ayrı bir tartışma konusudur. Örneğin Kant, oldukça iyimser bir değerlendirmeye, savaş kararının cumhuriyetçi anayasanın bir gereği olarak yurttaşlara sorularak verilmesi durumunda, yurttaşların ekonomiyi ve refahı olumsuz etkilemesi açısından savaşa tereddütle bakacağını düşünür (Kant, 2022, s. 124). Ancak uygulamada durumunun böyle olmadığı geçmişteki dünya savaşlarına yönelik yurttaşların güçlü desteğinden anlaşıldığı gibi güncel savaş ve çatışmalarda da halkların konumlanışından anlaşılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, 7 Ekim 2023 yılında İsrail ve Gazze arasında başlayan savaşa dair, Tel Aviv Üniversitesi tarafından 8-15 Ocak tarihleri arasında yapılan bir ankette; İsrail halkının %87,4'ünün, savaş sırasında

öldürülen/yaralanan Filistinlilerin haklı gerekçelerle öldürüldüğünü/yaralandığını düşündüğü anlaşılmaktadır. Aynı araştırmaya göre yurttaşların %68,9'u ise Gazze şeridinin kontrolünün tamamen İsrail'in eline geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Channel 12 tarafından yapılan bir diğer anket ise, İsrail halkının %72'sinin Gazze'ye yönelik insani yardım yapılmasına karşı olduğunu göstermektedir (İsrail'de Halkın Yüzde 72'si, 2024). Bu örnekler Kant'ın, yurttaşların rasyonel düşünerek savaşın olumsuz sonuçlarını istemeyecekleri şeklindeki iyimser yorumunda kısmen de olsa yanılmış olabileceğini gösteriyor. Ayrıca ilgili örnekler, yurttaşların savaş gibi durumlarda çok da rasyonel düşünemediklerini, duyguların ya da inançların yurttaşların tercihlerinde oldukça etkili olduğunu gösteren örnekler olarak da okunabilir.

Yine de Kant'ın Ebedi Barış sisteminin a priori ahlâk yasasına dayanıyor olması ve ahlak yasasının da içeriksiz oluşu gibi nedenlerle, Kant'ın ortaya koyduğu mevcut ahlak ve adalet ilkelerinden yola çıkılarak, çağdaş toplumları, savaşın alternatifsiz bir seçenek olmadığına ikna edebilecek başka akılcı gerekçeleri ortaya koymak da zor olmayacaktır. Örneğin, savaşlarda sivil ölümlerin fazla olması, bu ölümlerin fâili olan tarafın soykırım suçlamasına maruz kalmasına ve bu suçlamayla yargılanmasına sebep olacaktır. O ülkenin yurttaşları tarafından hiçbir şekilde arzulanmayacak bu durumun, ilgili ülkenin yurttaşlarına etkili yöntemlerle anlatılması durumunda, yurttaşların savaşı meşru bir yöntem olarak kabul eden mevcut hükümetin politikalarına karşı, savaş karşıtı bir duruş sergilemelerine neden olabilecektir. Yine başka bir örnek vermek gerekirse, güncel savaşların getirdiği bir sorun olarak mülteci sorunu konusunda Kant'ın insanı merkeze alan ahlak yasasına dayanan dünya vatandaşlığı ve konukseverlik düsturları bir çıkış yolu sunabilir. Kant'a göre, bir insanın başka bir ülkenin toprağına ulaşmasının ardından hiç kimseden düşmanca muamele görmeme hakkı olan konukseverlik ilkesi, savaş nedeniyle ülkelerini terk edip başka bir ülkenin topraklarına sığınmak zorunda kalan mültecileri de kapsar görünmektedir. Zira Kant'a göre tüm insanlar yeryüzünün ortak sahipleri olduğu ve dünya da küre şeklindeki sınırlı bir mekân olduğu için akıl açısından, yabancı insanların diğer insanlarla bir arada yaşamasına tahammül etmekten başka bir yol yoktur (Kant, 2022, s. 132).

Kant bağlamında mesele, BM'nin ilkelerinin ebedi barış ve adalet ilkeleriyle uyumlu olup olmadığıyla ilgilidir ancak bundan daha fazla, küresel arenadaki siyasi ve hukuki öznelere bizzat taraf olduklarını deklare ettikleri bu ilkeleri deontolojik bir ödev bilinciyle hayata sokup sokmadıklarıyla da alakalıdır. Habermas'ın da işaret ettiği gibi BM, bu ilkelerin uygulanmasında konjonktürel yapıyı önemsemekte, denge siyaseti gütmekte ve beş daimi üyenin çatışan çıkarları adına temel insan hakları ilkelerinden tavizler verebilmektedir. Örneğin BM'nin, 2023 yılından itibaren Gazze'de sivillere yönelik gerçekleştirilen katliamları izlemekle yetindiğine dair eleştiriler bu kurumun, bir siyasi partiymiş gibi uluslararası denge siyasetini dünya çağında adaletin gerçekleşmesinden daha çok önemseydiğine yönelik eleştiriler olarak da okunabilir. İşte böyle bir durum, ahlâk yasasını ve pratik aklı temele alan ebedi barış projesinin teorisyeni olan Kant'ın asla kabul edemeyeceği bir ahlak dışı duruma tekabül eder. Ancak yine de BM'nin kuruluşunun ve varlığının, Kant'ın ebedi barış projesinin gerçekleşmesi adına önemli bir adım olduğu inkâr edilemez. Küresel adalet krizlerinin çözülebilmesi için her şeyden önce, Kant'ın ahlâk yasasının gerektirdiği koşulsuz ve kategorik konumlanışı esas alan bir ahlakçı uygulama kararlılığına ihtiyaç bulunmaktadır ki, bugünün dünyasında eksik olan da işte budur.

Sonuç

Kant'a göre siyaset özneler arası ilişkiler temelinde sürdürülmelidir. Onun toplumsallık, kültür gibi alanlara vurgu yapması öznelerarasılığa verdiği değerin bir başka göstergesidir. Bir maksimin ahlaki bir yasaya karşılık gelip gelmediğini başka bir kişinin bakış açısından kontrol etmenin mümkün olması anlamında öznelerarasılık esastır. Kant'ın indirgemeci cumhuriyet anlayışı nasıl bu temel üzerine inşa ediliyorsa, "Ebedi Barış" adlı çalışmasında ortaya koyduğu dünya vatandaşlığı yasaları da öznelerarası zeminin devletlerarası ufka değin genişletilmesiyle ortaya çıkacaktır. Ahlak yasasının fenomenal düzeyde genişletilmesinin son sınırı olduğu söylenebilecek ebedi barış düşüncesi, Kant'ın "Neyi umut edebiliriz?" sorusuna politik ve yasal sınırlar içerisinde verdiği yanıtlardan birisidir. Dolayısıyla Kant'a göre adalet, görünüşler dünyasında şimdi gerçekleşecek bir durum değil, daima beklenen ve daima geleceğe ertelenen bir idea olmak durumundadır.

Kant düşüncesinde hukukun ve siyaset ahlak yasasıyla olduğu kadar birbirleriyle bağlantılı olduğu ortadadır. Bununla anlatılmak istenen, hukuk ve siyasetin ahlâkı engellemeyeceği gerçeği yanında ahlâkın da hukuk ve politikayı yolundan edemeyeceği gerçeğidir. Kant'a göre bütün bu pratik alanlar birbirlerini destekleyen ve tamamlayan alanlardır. Ahlâk yasası biçimsel bir yasa olduğu için içeriksiz bir yasadır. Bu gerçek ahlak yasasının bir doğa yasası formülü gibi, içerikli hukuk yasalarından daha evrensel oluşu anlamına geldiği için ahlak yasası sürekli olarak çerçeveyi belirleyen evrensel ve değişmez bir temel yasa olarak kalır. Esasında ahlak yasası, insanlığın değer dünyasında yaşanacak değişimlere de tarafsızdır ve onları da kapsamaktadır. Bu da Kant'ın yasayı numenal alemle ilgili kılmasının nedenlerinden birisini ortaya koyar. Zira sadece zaman ve mekan dışı bir yasa herkes için her zaman referans olabilecektir. Kant'ın Ebedi Barış adlı eseri, ahlâk ile siyaset, ahlak ile hukuk ya da siyaset ile hukuk gibi farklılaşmış alanların, birbirleri için nasıl gerekli olduğunu, birbirlerini nasıl tamamladıklarını ispatlar. Kant elbette doğa durumunun şartlarını değil hukuk devletinin ve de devlet hukukunun yasal düzenini önemsemektedir. Elbette Kant doğal durum şartlarında da adil bir dünyanın olabileceğine inanır ancak zora dayalı bir anayasal sistem olmadıktan sonra insanlar arasındaki barış ve adalet durumunun devamlı oluşunun hiçbir mesnedi olmayacaktır.

Kant'ın ortaya koyduğu barış ve adalet perspektifinin çağdaş dünyanın adalet sorunlarına çözüm önerileri sunduğu açıktır. Birleşmiş Milletler gibi dünya barışını sağlamak amacıyla kurulmuş olan uluslararası kuruluşların teorik arka planında Kant'ın ebedi barış idealine dair düşüncelerinin etkisinin bulunduğu inkâr edilemez. Ancak makalede Kant'ın eserlerinden yola çıkılarak gerçekleştirilen metin analizinde anlaşılmıştır ki bu gibi uluslararası kuruluşların, Kant'ın pratik aklın zorunlu yasası olarak vurguladığı ahlâk yasasını temele almaktan çok, kimi ayrıcalıklı ülkelerin özne maksimlerini gerçekleştirmeye yardımcı oldukları anlaşılmıştır. Kant'ın sistemi temele ahlâk yasasını alırken BM örneği, dünyanın güçlü devletlerinin çıkarlarını önemser görünmektedir. Kant'ın Ebedi Barış projesinde hiçbir devlete ayrıcalık tanımadığı ortadayken, BM'nin beş daimi üyesine diğer üye devletlerden ayrıcalıklı bir statü tanınması gerçeği de Kant'ın ahlak temelli anlayışından uzaklaşmış olduğunu göstermektedir.

Makalede belirtildiği gibi Kant, Ebedi Barış düzeni öncesi dünyayı "doğa durumu" olarak niteler. O halde Kant açısından Gazze ve Ukrayna benzeri çatışma alanlarıyla dünya, ebedi barışın değil halen daha doğa durumunun dünyasıdır. Bu durumda; ahlâkı, barışı ve adaleti temele alan yeni bir dünya düzeninin inşası adına; ahlâktan siyasete, estetikten hukuka Kant'ın düşünce ve önerilerinin yeniden gözden geçirilmesinin kaçınılmazlığı ortadadır. Yine de BM, Lahey Adalet Divanı gibi uluslararası kuruluşların varlığı, uluslararası barış ve adaleti

sağlamak adına insanlığın elindeki yegâne imkânlardır. Bu aşamada yapılması gereken, Kant'ın ahlâk, siyaset ve hukuk anlayışının yeniden gözden geçirilerek BM gibi kurumların ıslah edilmesinden başka da bir şey olmayacaktır. Günün birinde Kant'ın ahlak yasasını merkeze alacak güçlü devletlerin, insan hak ve onuru söz konusu olduğunda menfaatlerinden bile taviz verebilecekleri bir adalet düzenini hayata geçirmeleri, dünya barışı adına önemli bir milat olacaktır.

Hukuk yasalarının dışsal özgürlüğü baskılayıcı kuralları ile dünyada mutlak barış düzeninin tesis edilip edilemeyeceği sorusu ise, insan gerçekliğiyle doğrudan alakalıdır. Bilgi yoluyla gelişebilen ve ahlaki değerleri benimseyebilecek şekilde eğitilebilen bir varlık olan insanın içsel özgürlüğüne dışarıdan hiçbir şekilde müdahale edilmesinin imkânı bulunmadığı için, menfaati değil de ahlak yasasını temele alacak ahlaklı özneleri, eğitim dışında inşa edebilecek bir mekanizma bulunmamaktadır. O halde, Kant'ın da arzuladığı gibi barışı ve adaleti her şeyden çok önemseyecek ahlak öznelerinin eğitim yoluyla inşa edilmeleri, dünyanın daha adil bir yer olabilmesi için zorunlu olmaktadır. Kant'ın eserlerinde birer idea olarak tasvirini yaptığı ahlaklı siyasetçiler ve adil dünya vatandaşları eğitim yoluyla yetiştirilmeden, hangi kurum hangi yöntemlerle ıslah edilirse edilsin, dünyanın daha adil bir yere dönüşmesine dair beklenti çok iyimser bir beklenti olacaktır. Bu durumda en azından Kant'ın, ahlâk yasasına uyan özneler açısından düşünülür bir ahlâk dünyası olarak tasvir ettiği "amaçlar devleti" kavramlaştırmasından ilham alan bir küresel ahlâk kurumunun inşa edilmesi önerilebilir. Böyle bir kurum, tüm dünyada ahlak temelli eğitimin yaygınlaştırılmasını, maddi ve manevi imkânları sunarak teşvik etmek yanında, hangi devletten ya da hangi uluslararası kurumdan gelirse gelsin, ahlak yasasına uymayan uluslararası siyasi ve hukuki müdahaleleri raporlaştırıp deşifre etmek gibi bazı görevleri ifa ederek dünyayı daha ahlaklı pratiklere doğru yönlendirebilecektir. Kant'a göre, adaletin imkânı bütünüyle ahlaka bağlı olduğu için ahlakta ilerlemiş bir dünyanın daha adil bir dünyaya dönüşmesi de bu bağlamda mümkün olacaktır.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu çalışma Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP danışmanlığında 29.06.2022 tarihinde sunduğumuz/tamamladığımız 'Modern Sübjektivite Metafiziği Bağlamında Kant'ta Adaletin İmkânı' başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. <i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* This article is extracted from my doctorate dissertation entitled " <i>The possibility of justice in Kant in the context of modern subjectivity metaphysics</i> ", supervised by Prof. Kasım KÜÇÜKALP (Ph.D. Dissertation, Uludağ University, Bursa/Türkiye, 29.06.2022). <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

- Birleşmiş Milletler. (1945). Birleşmiş Milletler antlaşması ve uluslararası adalet divanı statüsü. Erişim adresi: https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf
- Duran, M. S. (2017). Kant'ın ödev ahlâkı. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 6, 57-84. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/temasa/issue/27577/292467>
- Duva, Ö., Tunçel, A. (Ed.). (2010). *Bir siyâset felsefesi: cumhuriyetçi özgürlük*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gewirth, A. (2011). Siyâset felsefesi. (Çev. Ahmet Kesgin). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52, 349-379.
- Heimsoeth, H. (2014). *Kant'ın felsefesi*. (Çev. Takiyettin Mengüşoğlu). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İsrail'de Halkın Yüzde 72'si Gazze'ye İnsani Yardımın Durdurulmasını Destekliyor. (2024). Erişim adresi: <https://perspektif.eu/2024/02/01/israilde-halkin-yuzde-72si-gazze-ye-insani-yardimin-durdurulmasini-destekliyor/>
- Höffe, O., Çörekçioğlu, H. (Ed.). (2017). *Kant felsefesinin politik evreni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kant, I. (2015). *Die Drei Kritiken: Kritik der reinen Vernunft*. Köln: Anaconda Verlag.
- Kant, I. (1982). *Dünya yurttaşlığı amacına yönelik genel bir tarih anlayışı*. (Uluğ Nutku, Çev.) 4. Kitap, İstanbul: YAZKO Felsefe Yazıları, 117-129.
- Kant, I. (2020). *Ebedî barış üzerine felsefî bir tasarı*. (Çev. Celal Yeşilçayır). Ankara: Fol Yayınları.
- Kant, I. (1960). *Ebedî barış üzerine felsefî deneme*. (Çev. Y. Abadan, S. L. Meray). Ankara: Dış Münasebetler Enstitüsü Yayınları.
- Kant, I. (2021). *Etiğin metafizik unsurları*. (Çev. Ahmet Ceylan). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Kant, I. (2022). *Politik Yazılar*. (Çev. Aydın Gelmez). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kant, I. (2014). *Pratik aklın eleştirisi*. (Çev. İonna Kuçuradi vd.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2017). *Saf aklın sınırları dâhilinde din*. (Çev. Suat Başar Çağlan). Konya: Literatürk Academia.
- Kant, I. (1803). *Über Paedagogik*. Königsberg: Herausgegeben von Dr. Friedrich Theodor Rink.
- Kersting, W., Çörekçioğlu, H. (Ed.). (2017). *Kant felsefesinin politik evreni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Küçükalp, D. (2018). *Siyâset felsefesi*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Küçükalp, K. (2020). *Jacques Derrida, felsefenin dekonstrüksiyonu*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Sandel, M. J. (2012). *Adalet, yapılması gereken doğru şey nedir?* (Çev. Mehmet Kocaoğlu). Ankara: Eksi Kitaplar.

Skirbekk, G.; Nils G. (2004). Antik yunan'dan modern döneme felsefe tarihi. (Çev. E. Akbaş, Ş. Mutlu). İstanbul: Üniversite Kitabevi.

Wood, A. (2019). *Kant*. (Çev. Aliye Kovanlıkaya). Ankara: Dost Kitabevi.

Yeşilçayır, C. (2016). Kant'ta barışın hukuk zemininde sorgulanması. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 2(1), 78-93. Erişim adresi: <https://doi.org/10.22466/acusbd.263586>